Syyrialais-egyptiläinen
gnostilaisuus
Pentti Tuominen

Egypti ja Levantti

Syyrialais-egyptiläisellä gnostilaisuudella tarkoitetaan niitä gnostilaisuuden suuntauksia, jotka olivat syntyneen ja vaikuttaneet ensimmäisinä vuosisatoina Levantin ja Egyptin alueilla – erityisesti Aleksandriassa ja Syyriassa.

Syyrialais-Egyptiläisen gnostilaisuuden pääsuuntauksia oli viisi:

- ***Barbeliitit***
- ***Setiläiset***
- ***Kainiitit***
- ***Arkonttilaiset***
- ***Audiaanit***

Barbeliitit

Barbeliitit

Barbeliitit **eli** ***Barbelo-gnostikot*** **oli 100-luvulla syntynyt ja vaikuttanut gnostilainen lahko. Sen perustajaa ei tiedetä.**

Lahkon nimi viittasi tämän lahkon mytologiassa ylimpänä pidettyyn jumaluuteen ***”Barbeloon”.***

Tästä lahkosta käytettiin Egyptissä myös nimitystä ***fibioniitit*****, mikä viittaa** ***Ibis-lintuun*****, joka oli** ***Thot-jumalan*** **symboli.**

Tämä antaa aiheen kysyä, oliko tämä lahko ***hermeettisiä gnostilaisuutta*****.**

Tiedämme, että gnostilaisuuden ja hermetismin välillä oli selvä yhteys, kuten esim. Nag Hammadin ***Asclepios-teksti*** **ja** ***Hermes Trismegistoksen*** **nimiin pannut hermeettiset tekstit osoittavat.**

Barbeliitit

Barbeliitit uskoivat, että ylintä taivasta hallitsee *Barbelo*, Kaikkeuden Isä, minkä lisäksi siellä oli *Kristus*.

Alapuolista taivasta hallitsee barbeliittien mukaan *Sabaot*, jota he pitivät maailman Luojana, ja jonka he sanoivat olevan sama juutalaisten jumala *Jahve*, josta kerrotaan Mooseksen kirjassa.

Barbeliitit kiistivät ruumiin ylösnousemuksen, mutta uskoivat ihmissielun kuoleman jälkeen nousevan ylimpään taivaaseen läpi seitsemän taivaan piirin.

He sanoivat, että myös eläimillä ja kasveilla on sielu, kuten mm. Pythagoras oli opettanut, ja kuten Egyptin mysteerikouluissa oli opetettu.

Barbeliitit sanoivat, että *Jeesus oli vain ihminen, ja että ”Jumalan poika” tuli hänen ruumiiseensa vasta kasteessa ja luopui hänestä kärsimyksen aikana.*

Barbeliitit

Epifanioksen mukaan barbeliitit kunnioittivat monia pyhiä kirjoituksia, joista tärkeimpiä olivat *”Norean ajatus”, ”Aadamin ilmestys”, ”Täydellisyyden evankeliumi”* ja *”Eevan evankeliumi”.* Näistä kaksi ensimmäistä kuuluu Nag Hammadin kirjastoon. Kaksi jälkimmäistä on kadonnut.

”Täydellisyyden evankeliumi” on kadonnut, mutta sen arvelleen olevan sisällöltään sama kuin *”Filippuksen evankeliumi”.*

Useat barbeliittien pyhien kirjoitusten myytit liikkuivat *Maria Magdaleenan* hahmon ympärillä.

Monet tekstit käsittelivät myös *Setiä*, Aadamin ja Eevan kolmatta poikaa, kuten *”Suuren Setin toinen opetus”* ja *”Setin kolme kivitaulua”.*

Nämä kuuluvat Nag Hammadin kirjastoon.

Setiläisyys

Setiläisyys

Setiläisyys oli ajanlaskumme ensimmäisellä vuosisadalla syyrialais-egyptiläisen gnostilaisuuden pääkoulukunta.

Nimitys ”setiläisyys” johtuu siitä, että koulukunta kunnioitti *Setiä, Aadamin ja Eevan kolmatta poikaa*, jota pidettiin jumalallisena inkarnaationa ja Aadamilla olleen jumalallisen tiedon välittäjänä ihmiskunnalle.

Tämän vuoksi ”Setin jälkeläiset” katsoivat olevansa joukko ylempiä valittuja ihmiskunnan joukossa.

Setiläisyys

Setiläisyyden alkuperä on hämärän peitossa. Ensimmäiset maininnan setiläisistä (”Sethoitae”) löytyvät ofilaisuudesta kertovien Irenaeuksen tekstien yhteydestä 100-luvulla.

Epifanus Salamislainen kirjoitti vuonna 375, että setiläisiä oli hänen aikanaan ainoastaan Egyptissä, Palestiinassa ja Syyriassa, mutta 50 vuotta aikaisemmin heitä oli ollut paljon laajemmalla alueella, aina Armeniaa myöten.

300-luvulla elänyt piispa Philastrius katsoi setiläiset ennen kristinuskoa olleeksi lahkoksi.

Setiläisyys

Tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen siitä, onko setiläisyys juutalaisuuden vai kristillisyyden sisällä syntynyt lahko.

Joka tapauksessa setiläisyys näyttää saaneen vaikutteita juutalaisuudesta ja keskiplatonismista – myöhemmin myös kristinuskosta.

Jotkut tutkijat ovat sitä mieltä, että setiläisyys on itsenäisen uskonnollisen liikkeen lisäksi ollut myös *kokoelma mytologisia teemoja*, joita on esiintynyt useissa eri uskonnollisten liikkeiden teksteissä.

Setiläisyyden kehkeytyminen

Nag Hammadin tekstien tutkija *John D. Turner* sanoo setiläisyyden kehittyneen *kuudessa vaiheessa*.

Ensimmäisessä vaiheessa ensimmäisellä vuosisadalla oli kaksi erillistä ryhmittymää, jotka muodostivat setiläisyyden perustan:

1. Juutalaisen papiston keskuudessa toiminut *barbeliittien* ryhmä, jonka nimi tulee Jumalan ensimmäisenä emanaationa pidetystä *Barbelosta*
2. Raamatun selittäjien ryhmä, jota kutsuttiin nimellä *”setiitit” (”Setin siemenet”).* He yhdistelivät juutalaista mystiikkaa, platonilaista filosofiaa ja kristillisiä teemoja ja toimivat erityisesti Egyptissä ja Palestiinassa.

Setiläisyyden kehkeytyminen

Toisessa vaiheessa upotuskasteita harjoittanut *barbeliittien* ryhmittymä yhdistyi 150-luvulla eräiden kristillisten upotuskasteita harrastaneitten ryhmien kanssa, ja he alkoivat opettaa, että ennalta ollut *Kristus oli Barbelon itsesyntyinen poika*, joka oli voideltu Näkymättömällä Hengellä.

He opettivat, että barbeliitit saivat osakseen tämä saman voitelun kasterituaalissaan, jossa he sulautuivat Ihmisen Poikaan.

He sanoivat, että *maallinen Jeesus oli Barbelon ”vaate”*, joka oli tullut jumalalliseksi *Logokseksi* (Sanaksi) ja Kristukseksi Jordanin kasteessa.

Setiläisyyden kehkeytyminen

Kolmannessa vaiheessa 100-luvun lopulla *kristillistyneet barbeliitit yhdistyivät juutalaistaustaisiin setiitteihin* ja muodostivat gnostilaisen setiläisten liikkeen.

Tämä *liike samasti Setin ja Kristuksen*, joita he pitivät Todellisen Jumalan kuvan kantajina.

He uskoivat Jumalan ilmestyneen maan päälle Logoksena (Sanana) pelastaakseen Jeesuksen ristiltä.

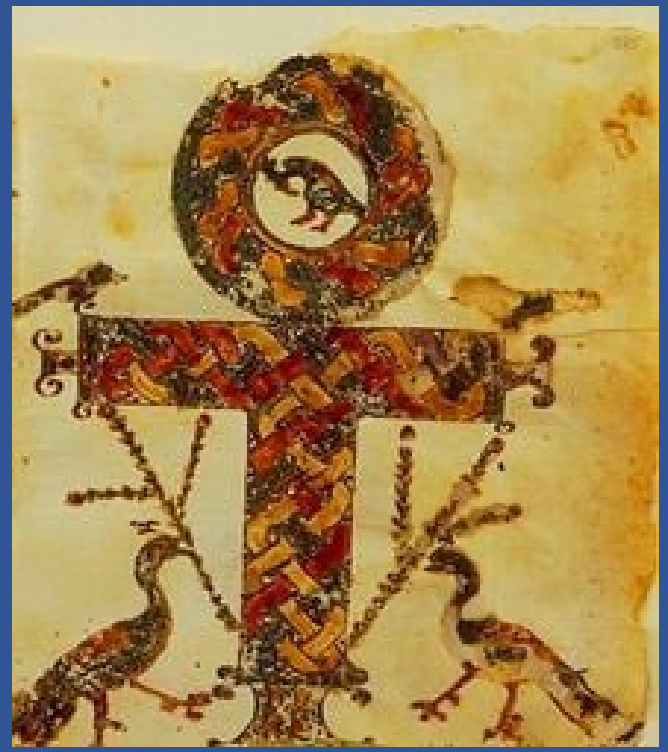

Setiläisyyden kehkeytyminen

Neljännessä vaiheessa 100-luvun lopulla *setiläiset kasvoivat erilleen kristillisyydestä* ja omaksuivat doketistisen opin, joka *kielsi Jeesuksen jumalallisuuden*.

Jeesus oli heidän mukaansa vain ihminen, jonka ruumiiseen ”Jumalan Poika” tuli kasteessa ja luopui siitä ristillä.

Viidennessä vaiheessa 200-luvun alussa *setiläisyys kääntyi enemmän uusplatonismiin* ja omaksui heidän tapansa mietiskellä.

Samalla setiläiset ottivat pesäeroa varhaisten vaiheittensa oppeihin.

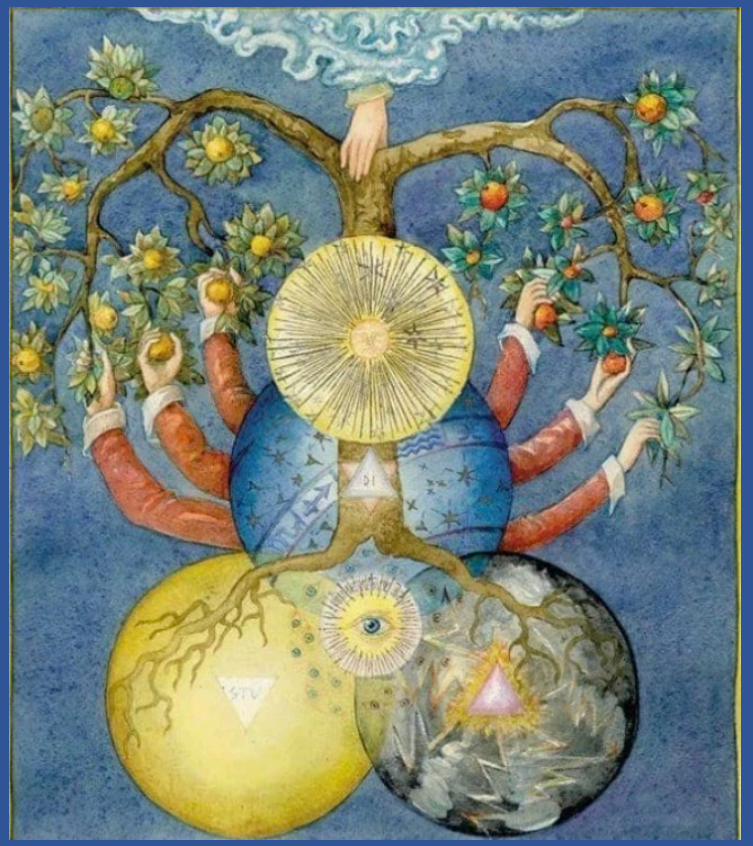

Setiläisyyden kehkeytyminen

Kuudennessa vaiheessa 200-luvun lopulla setiläisyys alkoi vieraantua uusplatonismista, kun varsinkin uusplatonikko Plotinus hyökkäsi heitä vastaan.

300-luvun alkupuolella setiläisyys pirstoutui useiksi lahkoiksi, joistaa suurin oli *arkonttilaiset*.

Jotkut näistä ryhmistä pysyivät elossa aina keskiajalle asti.

Tuolla alueella oli setiläisyyden syntyaikoina jo olemassa gnostilaista *mandealaisuutta, jonka omintakeisiin rituaaleihin kuuluneet upotuskasteet tulivat myös osaksi setiläisyyttä.*

Setiläinen jumalakäsitys

Juutalaisuudessa ja kristinuskossa Jumala kuvataan aina *miespuolisena* ja käyttäen positiivisia ja superlatiivisia termejä, kuten kaikkitietävä ja kaikkivaltias.

Setiläisyydessä Jumalaa pidettiin *androgyyninä* olentona, johon sisältyvät sekä *maskuliininen että femiiininen prinsiippi*.

Setiläiset katsoivat, että *Jumalaa ei voi kuvata* millään järjellisellä tavalla, sen sijaan on mahdollista sanoa, *mitä Jumala ei ole*.

Jumala kuvataan enemmän negatiivisilla termeillä, kuten käsittämätön, kuvaamaton, näkymätön ja liikkumaton. Tällaista kutsutaan *negatiiviseksi tai apofaattiseksi teologiaksi*.

Jumalaa pidettiin kaiken olevaisen symbolina.

Setiläinen luomismyytti

Setiläinen luomismyytti kuvaa, mitä tapahtui ennen Raamatun kuvaamia luomistapahtumia.

Se oli *radikaali uudelleentulkinta juutalaiselle käsitykselle luomisesta ja jumaluuden suhteesta aineelliseen maailmaan.*

Lähes kaikki setiläiset kirjoitukset perustuvat tähän myyttiin.

Parhaiten myytti tunnetaan *”Johanneksen salainen kirja”* -nimisestä gnostilaisesta tekstitä.

Setiläinen luomismyytti

Setiläisessä luomiskertomuksessa kaiken alkuna oli aina olemassa ollut Jumala, josta käytettiin nimityksiä *”Todellinen Jumala”* ja *”Yksi”.*

”Yksi” antoi olemuksensa laajeta *emanoimalla* itsestään useina ”aaltoina” valo-olentoja eli aioneja.

Ensimmäisenä emanoitui *Barbelo*, josta käytettiin myös nimityksiä *”Kaitselmus”, ”Äiti-Isä”* ja *”Kaikkeuden kohtu”.*

Se oli alkuna kaikille sitä seuranneille emanaatioille, joita olivat ”Alkutieto”, ”Turmeltumattomuus”, ”Ikuinen Elämä”, ”Totuus”, ”Isän ainoa Poika” ja viimeisenä ”Viisaus” (*Sofia*).

Näitä voidaan pitää vertauskuvallisina nimityksinä Jumalan eri ominaisuuksille.

Setiläinen luomismyytti

Jumalasta emanoituneiden aionien sanottiin muodostavan näkymättömän henkisen maailman kokonaisuuden, josta käytettiin nimeä *”Täyteys”* (kr. Pleroma).

Täyteyttä sanottiin myös *”Valon maailmaksi”* ja sen kuvailtiin olevan kauttaaltaan hyvä.

Kun sitten aioneista alin, *Sofia*, pyrki nousemaan jumalallisen luonnon hierarkiassa ylöspäin ja lähestymään Jumalaa, joka oli kaiken keskellä, tämä aiheutti häiriötilanteen Valon maailmassa.

Sofia yritti jäljitellä Jumalan tekoja ja loi oman emanaationsa ilman Täyteyden muiden aionien lupaa.

Setiläinen luomismyytti

Sofia synnytti neitseellisesti pojan, joka oli jollain lailla ”sekasikiö”.

Hän antoi pojalleen nimeksi *Jaldabaoth* (”Kaaoksen lapsi”) ja yritti piilotella sitä, mutta Jaldabaoth karkasi ja varasti samalla osan äitinsä Sofian jumalaisesta voimasta.

Varastamaansa voimaa käyttäen Jaldabaoth loi aineellisen maailman käyttämällä mallinaan jumalallista Täyteyttä, sen vajavaisen tiedon pohjalta, joka hänellä siitä oli.

Setiläiset sanoivat Jaldabaothia *demiurgiksi* ja kuvasivat hänet leijonapäisenä käärmeenä.

He rinnastivat hänet juutalaisten jumalaan *Jahveen*.

Setiläinen luomismyytti

Setiläisen legendan mukaan Jaldabaoth loi myös seitsemän ”pientä hallitsijaa” (*arkonttia*), joista tuli aineellisen maailman rakentajia ja hallitsijoita.

Kukin niistä hallitsi yhtä seitsemästä ”taivaan sfääristä”, mikä viittasi seitsemään silloin tunnettuun taivaankappaleeseen: Aurinko, Kuu, Venus, Mars, Jupiter, Saturnus, Merkurius.

Legendan mukaan arkontit olivat vihamielisiä ja ne yrittivät estää sieluja lähtemästä aineellisesta maailmasta ja pääsemään Täyteyteen.

Arkonttien hallitseman alueen (*Hebdomadin*) toisella puolella oli taivaallinen alue, Täyteys, jonne sielu saattoi päästä pakoon arkontteja, jos oli saavuttanut *gnosiksen*.

Jaldabaoth ja arkontit toimivat luojan roolissa

Setiläinen Eedenin legenda

Setiläisessä Eedenin legendassa Jaldabaoth loi ihmisen ja antoi tälle nimeksi "Aadam" eli "Mies".

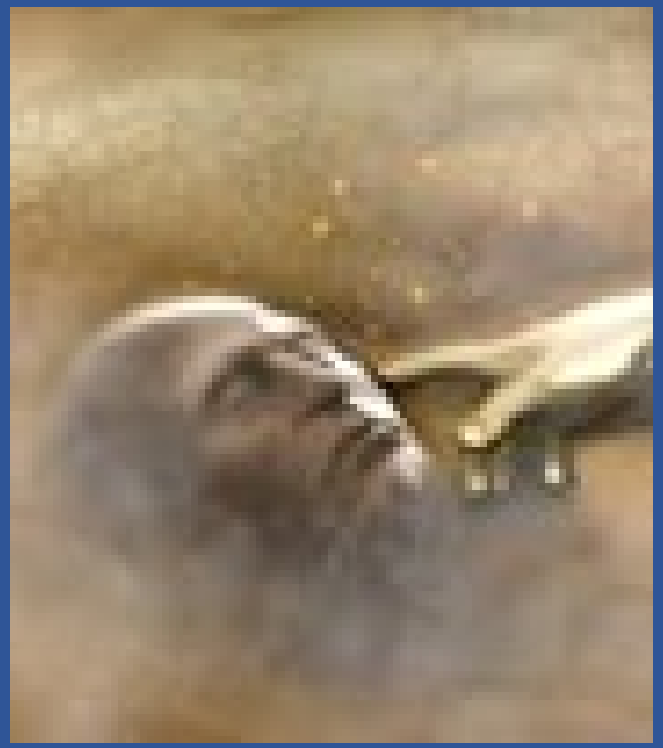

Hän yritti siirtää Aadamiin osan omasta jumalallisesta voimastaan, mutta epäonnistui. Sen sijasta Jaldabaoth menetti kaiken oman jumalallisen voimansa sen siirryttyä Aadamiin.

Aadam ei kuitenkaan herännyt henkiin, vaan jäi elottomana aineellisena mieshahmona makaamaan maahan.

Kun Jaldabaothin äiti Sofia näki, mitä hänen poikansa oli tehnyt, Sofia lähetti tyttärensä "Elämän", jota kutsutaan "Eevaksi", nostamaan Aadam maasta.

Aadam sai Eevalta elämän ja nousi ylös.

Setiläinen Eedenin legenda

Tämän havaittuaan Jaldabaoth harmistui ja suunnitteli anastavansa Eevalta tämän Sofialta saaman jumalallisen hengen, mutta jumalallinen henki siirtyikin Eedenin puutarhan keskellä kasvavaan ***"Tiedon puuhun"***, jolloin Jaldabaoth jäi edelleen ilman jumalallista voimaansa.

Jaldabaoth kielsi Aadamia ja Eevaa syömästä Tiedon puun hedelmiä, jotta he eivät saisi itselleen jumalallista voimaa ja tulisi jumalan kaltaisiksi.

Jaldabaoth väitti, että jos he siitä syövät, he olisivat kuoleman omia.

Setiläinen Eedenin legenda

Tämän *jälkeen käärme (Viisauden symboli)* sanoo Eevalle, että Jaldabaoth valehtelee. *”Sinä päivänä, kun te syötte Paratiisin keskellä olevasta Tiedon puusta, teidän mielenne silmät avautuvat. Ette te siitä kuole.”*

Eeva otti Tiedon puusta omenan ja haukkasi siitä. Sitten hän meni Aadamin luo ja sanoi: *”Katso, minä söin Paratiisin keskellä olevasta Tiedon puusta, enkä minä kuollut. Sen sijaan minun mieleni silmät ovat avautuneet ja nyt minä ymmärrän kaiken. Älkäämme uskoko Jaldabaothia. Uskokaamme viisauden käärmettä. Syö sinäkin!”*

Adam söi ja hänenkin silmänsä aukenivat.

Setiläinen Eedenin legenda

Tämän nähtyään Jaldabaoth sanoo epätoivoissan: *”Kirottu olkoon käärme ja kirottu olkoon nainen. Nyt ihminen on kuin jumala: hän tietää sekä hyvän että pahan. Minä ajan heidät pois paratiisista ennen kuin he ehtivät ottaa hedelmää Elämän puusta. Jos he siitä syövät, he elävät ikuisesti.”*

Setiläisen myytin mukaan *mitään syntiinlankeemusta ei Edenissä tapahtunut*, vaan kielletyn hedelmän syöminen oli eräänlainen lunastustapahtuma, jossa käärme toimi opastavana hahmona.

Tiedon hedelmän syöminen oli tiedon (*gnosiksen*) saamisen vertauskuva ja ensimmäinen vaihe ihmiskunnan pelastamiseksi tietämättömyydeltä ja pahuudelta.

Setiläinen Eedenin legenda

Setiäinen Edenin myytti on hyvin vanha ja se esiintyi lähes samanlaisena jo pari sataa vuotta ennen setiläisyyttä syntyneessä *mandealaisuudessa*.

Setiläisen käsityksen mukaan luomistyössä ihmisruumiista tuli pyyteitten hallitsema ja pahuuden alku, *sielun aineellinen vankila*.

Sielua pidettiin Valon maailmasta peräisin olevana jumalallisen hengen kipinänä.

Sielun uskottiin voivan vapautua vankilastaan *tietoisuuden heräämisen ja lunastuksen* kautta ja voivan palata takaisin jumalalliseen maailmaan.

Lunastuksen keskeisenä edellytyksenä on tietoisuus Todellisesta Jumalasta sielun isänä (eli gnosis).

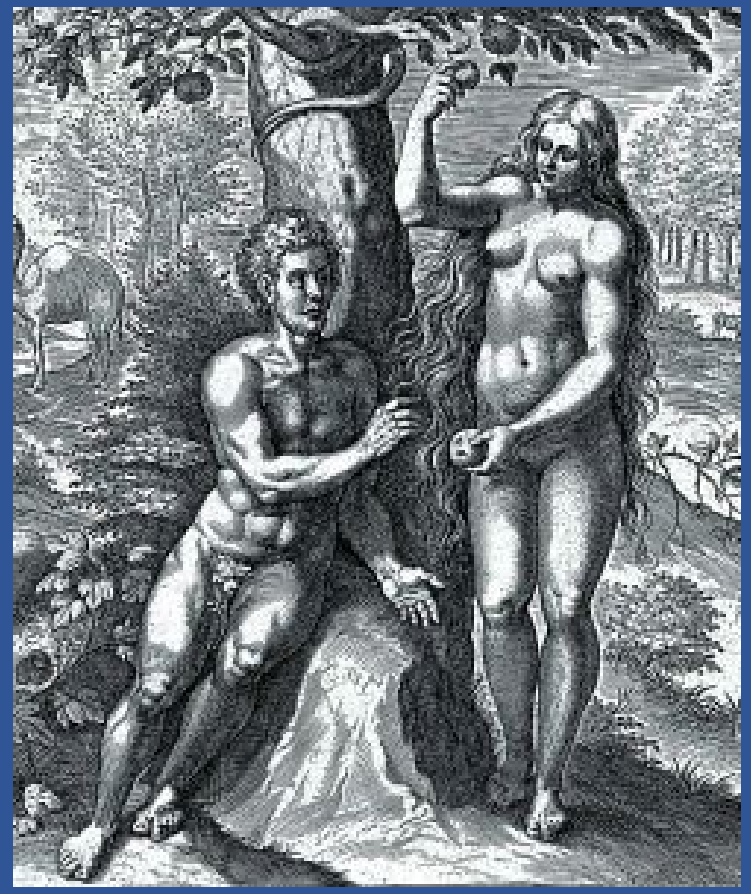

Setiläinen sielukäsitys

Setiläisten mukan ihminen oli kolmijakoinen:

1. Ruumis (Soma) on ulkokuori ja negatiivisin osa, arkonttien luoma aineellinen vankila, joka estää henkeä muistamasta jumalallista alkuperäänsä.
2. Sielu (Psykhe) on psyykkinen taso, jonka alemmat luojajumalat (arkontit) loivat. Se nähtiin usein intohimojen ja tunteiden tyyssijana, joka saattoi kahlita hengen aineeseen.
3. Henki (Pneuma) on ihmisen ydinosa, jumalallinen valonkipinä, joka on peräisin puhtaasta Valon maailmasta (Pleromasta). Se on ihmisen todellinen ja kuolematon ydin.

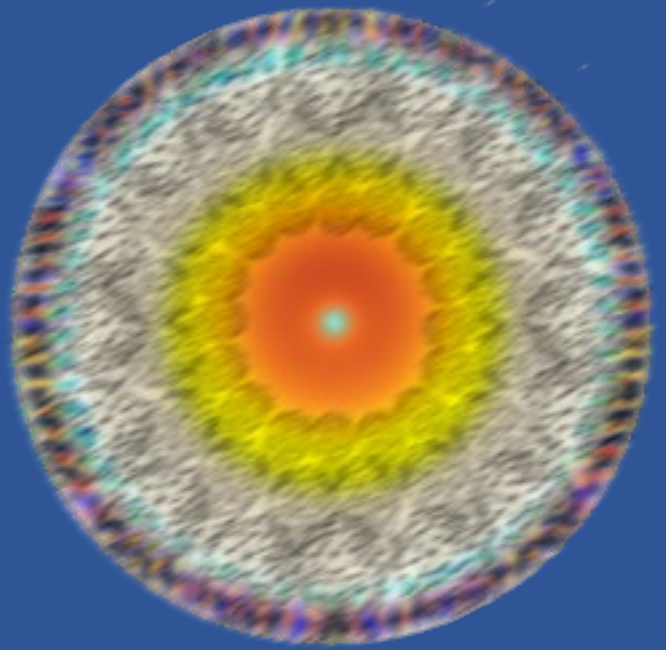

Setiläinen sielukäsitys

Setiläiset uskoivat, että arkontit olivat juottaneet ihmisille *"unohduksen juomaa"*, jotta nämä eivät muistaisi sielunsa jumalallista alkuperää.

Lisäksi he uskoivat, että arkontit olivat asettaneet ihmisiin *"vastustavan hengen"*, joka esti heitä heräämästä.

Näin arkontit pyrkivät pitämään ihmiset tietämättömyydessä.

Jos ihminen näistä huolimatta salli henkensä herätä unohduksesta, se kykeni vapautumaan sielun ja ruumiin kahleista, ja savutti gnosiksen (tiedon jumallisesta alkuperästään), mitä seurasi vapautuminen ruumiin vankilasta.

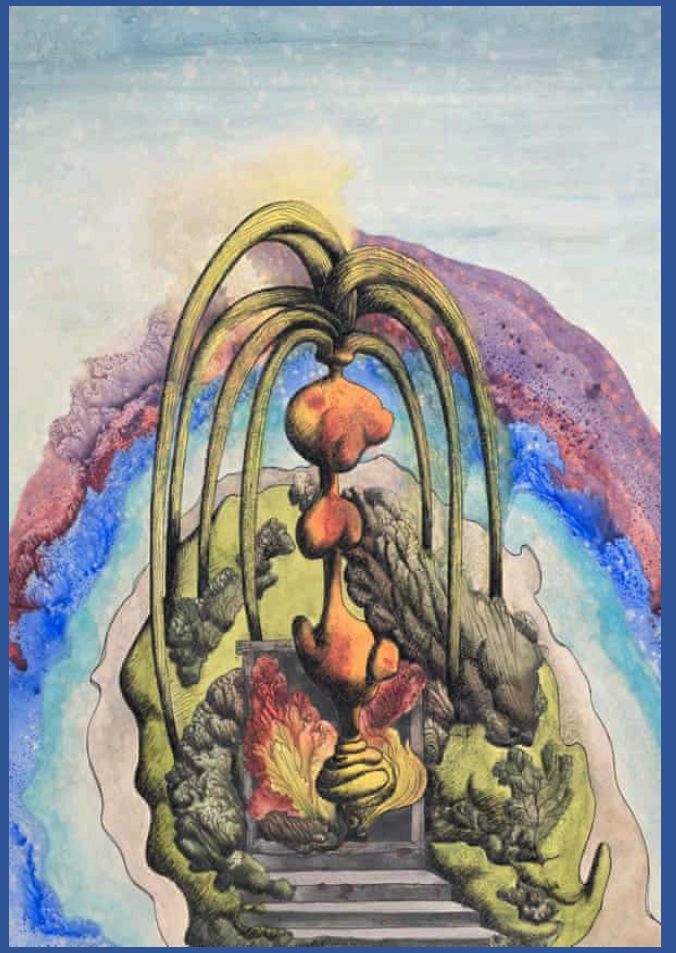

Setiläiset kirjoitukset

Setiläisen gnostilaisuuden kirjoituksia tunnetaan kymmenen, joista kaikki muut ovat Nag Hammadin kirjastosta, paitsi viimeinen:

”Aadamin ilmestys”

”Johanneksen salainen kirja”

”Norean ajatus”

”Kolmimuotoinen Protennoia”

”Koptilainen egyptiläisten evankeliumi”

”Zostrianos”

”Setin kolme kivitaulua”

”Allogenes”

”Marsanes”

”Juudaksen evankeliumi”

”Johanneksen salainen kirja”

”Johanneksen salainen kirja” on Nag Hammadin kirjastoon kuuluva gnostilainen kirjoitus, joka on syntynyt toisella vuosisadalla.

Kirja oli ensimmäisten vuosisatojen gnostilaisten suosikkilukemistoa, ja vielä 700-luvulla se oli käytössä mm. Mesopotamiassa audialaisten gnostikkojen keskuudessa.

Yksi versio ”Johanneksen salaisesta kirjasta” löydettiin Akhmimista, Egyptistä, vuonna 1896 ja kuuluu ns. Berliinin koodeksiin.

Nag Hammadista löydettiin vuonna 1945 ”Johanneksen salaisesta kirjasta” kolme erilaista koptinkielistä versiota.

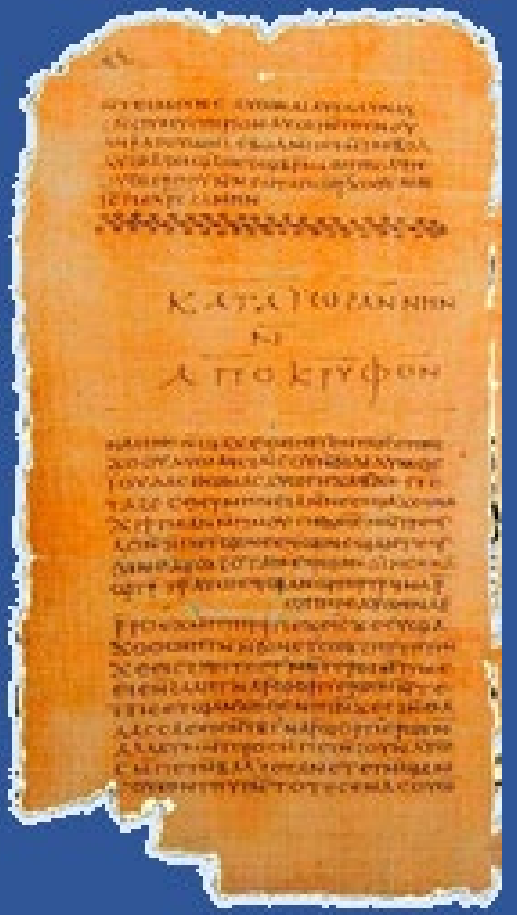

”Johanneksen salainen kirja”

”Johanneksen salainen kirja” kertoo ajasta sen jälkeen, kun Jeesus oli astunut taivaaseen.

Se kertoo Johanneksen saamasta ilmestyksestä, jossa Jeesus kertoo hänelle salaisia opetuksia.

Kirja on sisällöltään muuten täysin gnostilainen, mutta se on sijoitettu kristilliseen kehyskertomukseen.

Kirjoituksen omien avaussanojen mukaan kyseessä on *”Vapahtajan opetus ja ilmoitus salaisuuksista sekä siitä, mikä on kätketty hiljaisuudessa. Nämä hän opetti oppilaalleen Johannekselle.”*

”Johanneksen salainen kirja”

Kirjassa Jeesuksen opetukset seuraavat klassista gnostilaista kaavaa kuvaten maailman syntyä demiurgin luomana sekä ihmisen luomista.

Tämä ”Johanneksen salaisen kirjan” versio klassisesta gnostilaisesta mytologiasta on yksi laajimmista tunnetuista kuvauksista aiheesta.

”Johanneksen salainen kirja”

Kirjan opetukset voidaan jakaa neljään osaan:

1. **Ensimmäisessä osassa käsitellään Todellisen Jumalan valtakuntaa.**
   - **Jumala eli Isä kuvataan ylimaallisena ja ihmisille täysin käsittämättömänä.**
   - **Jumalan ajatuksista syntyy erilaisia emanaatioita, ensin Kaitselmus, sitten sen välityksellä mm. *Alkutieto, Turmeltumattomuus, Ikuinen Elämä, Totuus* ja *Isän ainoa Poika*.**

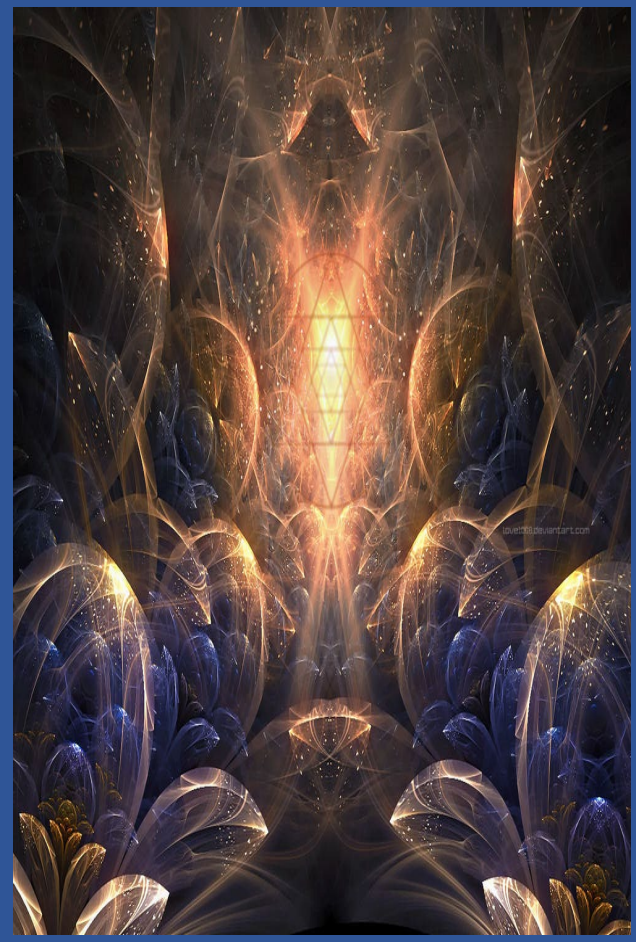

”Johanneksen salainen kirja”

2. Toisessa osassa *Viisaus* (*Sofia*) luo *demiurgin* (*Jaldabaothin*), ja tämä luo puolestaan alempia valtiaita ja näkyvän maailman.
3. Kirjan kolmas osa vertautuu Ensimmäisen Mooseksen kirjan kertomuksiin maailman ja ihmisen luomisesta sekä muun muassa vedenpaisumuksesta.
4. Neljännessä osassa käsitellään pelastusta.

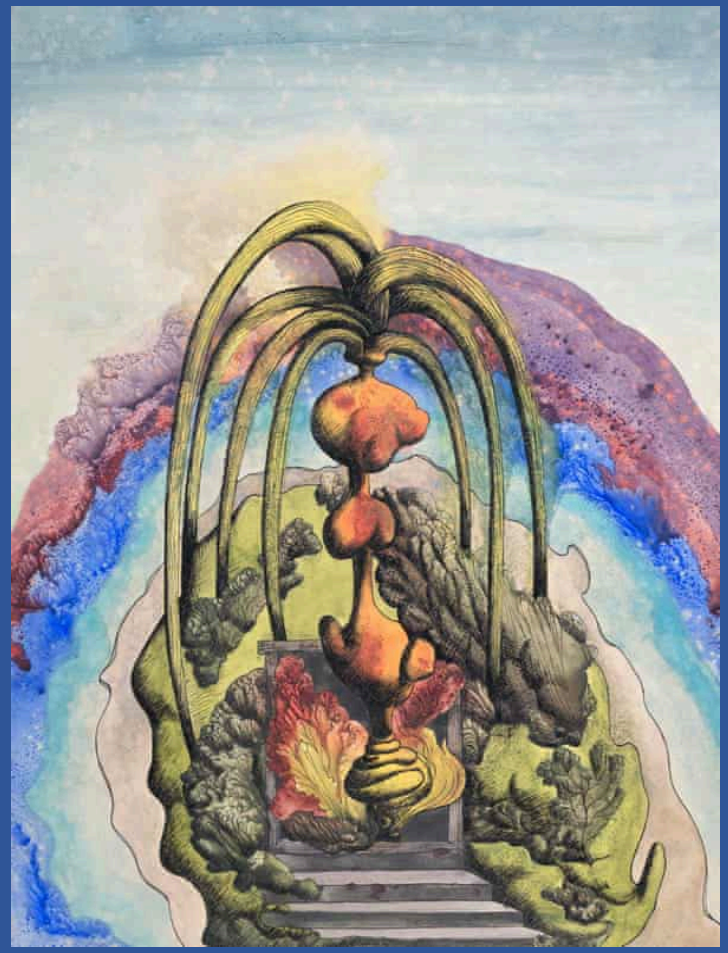

”Johanneksen salainen kirja”

Vaikka monet ”Johanneksen salaisen kirjan” kertomukset vertautuvat Ensimmäiseen Mooseksen kirjaan, kirja kuitenkin selittää näitä tapahtumia täysin omalla tavallaan.

Tietämätön demiurgi, Jaldabaoth, samaistetaan kirjassa Raamatun luojajumalaan, Jahveen, ei korkeimpaan Todelliseen Jumalaan.

Kirjassa Jaldabaoth muun muassa puhuu Jahvelle tyypillisillä sanoilla: *”Minä olen kiivas Jumala, eikä ole muuta jumalaa minun rinnallani”* (vrt. 2 Moos. 20:5, 3 Moos. 34:14).

”Johanneksen salainen kirja”

Kirjassa Jaldabaothin kerrotaan olleen kateellinen ihmisessä (Aadamissa) olleelle jumalalliselle valolle, ja siksi hän vangitsi ihmisen kuolevaiseen ruumiiseen.

Kirjan mukaan Eevaa ei luotu Aadamin kylkiluusta vaan hänen sielunsa otettiin alkuperäisestä Jumalasta peräisin olevasta voimasta, joka sijoitettiin erikseen luotuun naishahmoon.

Kirjassa kielletyn hedelmän syöminen esitetään hyvänä tekona, askeleena pelastukseen, koska gnostilaisuudessa ”silmien avautuminen” tulkittiin heräämiseksi Jaldabaothin aiheuttamasta unesta tai tietämättömyydestä.

”Johanneksen salainen kirja”

Kirjassa *Kainin ja Aabelin sanotaan syntyneen, kun Jaldabaoth raiskasi Eevan*. Heille on kirjassa annettu nimet Eloim ja Jave (nimet muistuttavat Jumalan nimityksiä Elohim ja Jahve).

Set kuvataan Aadamin ja Eevan oikeaksi pojaksi.

”Johanneksen salainen kirja”

Kirjassa Jaldabaoth katui maailman luomista ja halusi tuhota kaiken suurella tulvalla, mutta Nooa perheineen pelastui, koska *hänen sanotaan piiloutuneen valoisaan pilveen, joka on gnosiksen vertauskuva*.

Nooa ja hänen väkensä eivät siis menneet arkkiin, joka kuuluu aineelliseen maailmaan.

Ajatuksia setiläisyydestä

Setiläiset sanoivat, että myös Jeesus opetti edellä kuvattua tietoisuutta Todellisesta Jumalasta, mutta katolinen kirkko sivuutti sen ja pakotti tilalle kirkkoisien kanonisoimia muita uskonkappaleita, jotka antavat väärän kuvan Jeesuksesta.

Eräät tutkijat ovat sanoneet setiläisyyttä klassiseksi gnostilaisuudeksi, koska olettavat sen olleen gnostilaisuuden kantamuoto.

Kantamuoto setiläisyys ei kuitenkaan ole, vaan se kunnia kuuluisi mandealaisuudelle.

Setiläisyys sai vaikutteita Platonin filosofiasta sekä juutalaisesta ajattelusta, mutta osassa setiläisiä kirjoituksia on myös joitakin kristillisiä vaikutteita.

Ajatuksia setiläisyydestä

Setiläisellä gnostilaisuudella oli merkittävä vaikutus Lähi-idän hengelliseen kenttään sekä tapaan tulkita juutalaisia kirjoituksia.

Setiläiset käsitykset valon ja pimeyden välisestä kosmisesta kamppailusta sekä sielun vapautumisesta aineen vankilasta vaikuttivat vahvasti 200-luvulla syntyneeseen manikealaisuuteen. Mani, uskonnon perustajana, hyödynsi gnostilaisia malleja rakentaessaan synkretististä maailmanuskontoaan, joka levisi laajalle Lähi-idässä ja Aasiassa.

Vaikka setiläisyys varsinaisena liikkeenä hiipui 500-luvulle tultaessa, sen kehittämät mytologiset rakenteet ja kasteperinteet siirtyivät osaksi muita alueen uskonnollisia virtauksia.

Kainiitit

Kainiitit

Kainiitit eli kainilaiset olivat toisella vuosisadalla Rooman valtakunnan itäosissa toiminut pieni omalaatuinen gnostilainen liike, joka kunnioitti Kainia, Aadamin ensimmäistä poikaa, ja piti häntä demiurgi Jahven ensimmäisenä uhrina.

Kainiittien mielestään olisi ollut oikein, että Kain olisi Vanhassa testamentissa kuvattu uhrina eikä syyllisenä.

Lahko piti monien gnostilaisten ryhmien tavoin Vanhan testamentin Jumalaa, Jahvea, pahana luojajumalana, Demiurgina, joka toimi korkeinta Todellista Jumalaa vastaan.

Kainiitit

Kainiitit eivät hyväksyneet Vanhaa testamenttia lain kirjaksi.

Kainiitit arvostelivat myös Uutta testamenttia muun muassa siitä, että se antaa Juudas Iskariotista virheellisen kuvan.

Kainiitit pitivät arvossa gnostilaista ***”Juudaksen evankeliumia”***, joka suhtautuu Juudas Iskariotin tekoihin myönteisesti.

He kunnioittivat Juudas Iskariotin lisäksi myös muita Raamatun ”anti-sankareita”, kuten Eesauta ja Moosesta vastaan kapinoinutta Korahia.

Kainiitit

Kainiitit samastivat juutalaisten Jumalan, Jahven, Demiurgiin ja suhtautuivat vihamielisesti häneen ja hänen suosimiinsa Raamatun hahmoihin.

He tunsivat sympatiaa niitä kohtaan, joille Demiurgi osoitti vastustusta Vanhassa testamentissa.

He uskoivat Demiurgin olevan voimaltaan heikko, ja sanoivat, että hän ei voi aiheuttaa ihmisille pysyvää vahinkoa, koska *ihmiset nauttivat Sofian suojelusta*.

Kainiitit

Kainiitit uskoivat ihmiskunnan jakautuneen kahteen luokkaan:

- henkiseen ja
- aineelliseen

Aineelliset ihmiset kuuluivat Demiurgin alueeseen ja saivat olemuksensa häneltä, mutta olivat tuomittuja tuhoon.

Hengelliset ihmiset olivat vangittuja lihalliseen kehoon, mutta he saivat olennaisen olemuksena korkeimmalta Jumalalta.

Demiurgi ja hänen kätyriinsä vastustivat heitä, mutta heidän oli määrä lopulta voittaa kätyrit, kuten Kain voitti Abelin.

Arkonttilaiset

Arkonttilaiset

Arkonttilaiset olivat gnostilainen lahko, joka toimi oli Palestiinassa ja Armeniassa 200-luvun lopulla.

Lahkon nimi johtuu siitä, että he uskoivat Jaldabaothin pahansuovien arkonttien luoneen maailman ja hallitsevan sitä.

´Arkonttilaiset sanoivat, että on seitsemän taivasta, joita demiurgi Jaldabaoth ja hänen arkonttinsa hallitsevat.

Seitsemännen taivaan kuningas on Sabaoth, juutalaisten Luojajumala, joka on Paholaisen isä.

Kr. archontes = hallitsija ja herra

Arkonttilaiset

Arkonttilaiset pitivät arkontteja sielujen vangitsijoina, ja sanovat, että arkonttien ruokaa olivat sielut, joita ilman ne eivät voineet elää, koska sielut olivat ylhäältä ja antoivat arkonteille voimaa.

Arkonttilaiset opettivat, että kun sielu on täyttynyt maan päällä tiedosta, se nousee taivaaseen ja kamppailee matkalla jokaista seitsemää arkonttia vastaan pysytelleen niiden ulkopuolella.

Sielu nousee sitten kahdeksanteen taivaaseen Kaikkien Ylimmän Äidin ja Isän luo, jossa aikanaan oli syntynyt ennen laskeutumistaan alas maailmaan.

Audiaanit

Audiaanit

Audiaanit **(myös** ***audaiitit***) **olivat 300-luvulla vaikuttanut gnostilaisuudesta vaikutteita saanut lahko, joka opillisesti sijaitsi jossain gnostilaisuuden ja kristinuskon välimaastossa.**

Liikkeen perusti mesopotamialainen ***Audius*** **(tai** ***Audaios***), **joka oli tunnettu ankarasta askeesistaan ja kirkon papiston korruptiota vastustavista näkemyksistään.**

Hän oli saanut vaikutteita manikealaisuudesta ja gnostilaisista myyteistä.

Audiaanit

Audiaanien liike kehittyi ajan myötä askeettisesta uudistusliikkeestä itsenäiseksi kirkoksi, jolla oli oma piispakuntansa ja erityisiä oppeja.

Audiaanit tunnetaan historiassa parhaiten *antropomorfismistaan* eli uskostaan siihen, että Jumalalla on kirjaimellinen, fyysinen ihmismuoto.

He tulkitsivat Ensimmäisen Mooseksen kirjan lausetta *"Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen"* täysin kirjaimellisesti.

Tämän vuoksi he uskoivat, että Jumalalla on ihmisen kaltainen ruumis.

Audiaanit

Audiaanit vastustivat jyrkästi katolisen kirkon papiston harjoittamaa luksuselämää, painottaen varhaiskristillistä puhtautta ja köyhyyttä.

Myöhemmässä vaiheessa liike omaksui piirteitä, jotka muistuttivat gnostilaisia ryhmiä (kuten arkonttilaisia ja setiläisiä).

He pitivät pyhinä teksteinään setiläistä *"Johanneksen salaista kirjaa"* sekä juutalaista *"Abrahamin ilmestystä"*, joka on kirjoitettu noin 70–150 jaa.

He *viettivät pääsiäistä juutalaisen kalenterin mukaan* (nisan-kuun 14. päivänä) vastoin Nikean kirkolliskokouksen (325 jaa.) päätöstä.

Audiaanit

Audiaanien liike kukoisti aluksi erityisesti *Syyriassa* ja *Mesopotamiassa.*

Keisari Konstantinus Suuren toimesta Audius karkotettiin Skyytiaan (nykyisen *Romanian* ja *Ukrainan* alueelle).

Karkotuksensa aikana Audius teki menestyksekästä lähetystyötä *goottien* keskuudessa ja perusti sinne useita luostariyhteisöjä.

Audiaanien liike säilyi tuolla alueella jonkin aikaa ennen sulautumistaan muihin uskonnollisiin ryhmiin.

Syyrialais-egyptiläinen gnostilaisuus

Tämä oli tiivistetty kooste syyrialais-egyptiläisestä gnostilaisuudesta:

- ***Barbeliitit***
- ***Setiläiset***
- ***Kainiitit***
- ***Arkonttilaiset***
- ***Audiaanit***

Lisätietoa:

G-kirja